

Савичук О.О.

Національний університет охорони здоров'я України імені П.Л. Шупика

Мельничук Л.М.

Національний університет охорони здоров'я України імені П.Л. Шупика

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ТИМЧАСОВИХ СЛІДЧИХ КОМІСІЙ ЯК СУБ'ЄКТІВ ПАРЛАМЕНТСЬКОГО КОНТРОЛЮ В КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

У даній статті аналізуються актуальні тенденції інституційного розвитку тимчасових слідчих комісій (далі – ТСК) як парламентських контрольних органів у країнах розвинутої демократії – членів Європейського Союзу. До цього списку належать країни переважно з високим рівнем політичної культури, наявними ефективними державними інституціями, розвинутим законодавчим регулюванням та усталеними правовими традиціями, зокрема щодо парламентаризму. У зазначених країнах парламенти здійснюють не лише законодавчі повноваження, але й контролюють роботу виконавчої влади, сприяючи її прозорості, ефективності та публічності. Вивчення досвіду таких держав є вкрай важливим для України, яка перебуває на етапі активного реформування системи публічного управління та прагне до імплементації принципів доброго врядування й верховенства права.

Особливої уваги заслуговує інституційна спроможність парламентів держав-членів ЄС проводити розслідування. Суб'єкти, подібні до ТСК, є одним із ключових «жорстких» механізмів парламентського контролю, під час якого найвищий представницький орган проводить розслідування з питань, що становлять суспільний інтерес. У більшості випадків це стосується діяльності уряду, міністерств та інших органів виконавчої влади. Він дозволяє парламентам оперативно та ефективно реагувати на порушення закону, зокрема на випадки корупції, зловживання владою, неефективного використання бюджетних коштів тощо.

Для України досвід країн розвинутої демократії – членів ЄС може стати вагомим підґрунтям для напрацювання власних законодавчих змін з метою запровадити найкращі практики доброго врядування. Тому доцільно вивчити загальні тенденції розвитку та адаптації ТСК як суб'єкту парламентського контролю до сучасних викликів у європейських державах. Вивчення практик та тенденцій розвитку інституту ТСК в європейських країнах дозволить дослідити успішні моделі управління, уникнути повторення помилок, притаманних перехідним демократіям, запозичити адаптований під реалії України досвід і прискорити становлення національних демократичних інститутів.

Ключові слова: тимчасова слідча комісія (ТСК), парламент, парламентаризм, парламентський контроль, парламентське розслідування, демократія, виконавча влада, суспільство.

Постановка проблеми. Сучасна криза демократичних режимів набуває глобального характеру, що підтверджується низкою явищ. Серед них – зростання популярності політичних сил із популістичною риторикою у країнах розвинутої демократії, ескалація конфліктів у межах економічних та оборонних союзів, а також посилення протистояння між демократичними та авторитарними режимами. Особливо актуальною загрозою є збільшення кількості випадків воєнної агресії, прикладом якої є війна російської федерації проти України. Ці явища створюють значні виклики для сучасних демократій, ставлячи під сумнів утопічну теорію «кінця історії».

Водночас кризи та конфлікти є невід'ємною складовою історичного розвитку. Боротьба між різними політичними системами, технологічний прогрес і соціальні зміни є постійним процесом у будь-який період часу. За таких умов головною метою кожної демократичної країни стає адаптація до сучасних викликів з метою збереження системи влади, забезпечення стабільності та захисту інтересів суспільства.

Феномен демократії, заснований на принципі народовладдя, полягає в унікальній здатності до оперативного виправлення помилок та адаптації під реалії сьогодення. Гнучкість демократичної системи дозволяє здійснювати регулярне онов-

лення політичного курсу через демократичні процедури, що є ключовим фактором її адаптивності до сучасних викликів.

Здатність до адаптації притаманна також парламентаризму як одному з базових елементів демократичного управління. Особливу роль у цьому процесі відіграє інститут парламентського контролю, зокрема через ТСК. На сьогодні такі комісії є одним із найбільш ефективних інструментів «жорсткого» парламентського контролю, який дозволяє забезпечити прозорість, підзвітність і контроль за діями виконавчої влади.

Однак у контексті України функціонування інституту ТСК потребує вдосконалення. Для цього важливо дослідити досвід і тенденції розвитку парламентського контролю в країнах розвинутої демократії членів – Європейського Союзу. Вивчення таких практик дозволить запропонувати механізми, які сприятимуть підвищенню ефективності слідчих комісій в Україні, зміцнюючи демократичні інститути та забезпечуючи стійкість політичної системи до сучасних викликів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання розвитку демократії в умовах соціально-політичних викликів досліджувалось багатьма вченими, зокрема Кельманом М. С., Мурашиним О. Г., Ткачуком А., Ткачук О. та Талдикіним О. В. Дослідження парламентаризму та окремих аспектів ТСК здійснювали Батанов О. В., Болдирев С. В., Гошовська В. А., Ірклієнко А. І., Куян І. А. та Медвідь А. Б. Водночас тенденції розвитку інституту ТСК потребують постійного моніторингу, адже національні законодавства можуть зазнати суттєвих змін в короткий проміжок часу.

Постановка завдання. Метою статті є окреслення тенденцій розвитку інституту тимчасових слідчих комісій як суб'єктів парламентського контролю в контексті парламентаризму в країнах розвинутої демократії – членів Європейського Союзу.

Виклад основного матеріалу. Концепція «кінця історії», викладена, зокрема, у працях Френсіса Фукуями, стверджує, що ліберальна демократія західного зразка є кінцевою стадією політичного розвитку. Багато людей у цьому можуть вбачати сенс, принаймні в частині сталості форми організації влади. Це пояснюється тим, що термін «розвинена демократія» асоціюється не лише з економічно потужними країнами, але й зі стійкими та ефективними інституціями.

На практиці ж концепція «кінця історії» і уявлення про розвинені демократії як стабільну систему публічної влади себе не виправдовують.

Останні політичні події у Сполучених Штатах Америки та деяких країнах-членах ЄС засвідчують еволюцію та трансформацію політичних систем. Ці процеси включають перегляд засад організації державної влади, інституційні реформи, реорганізацію, ліквідацію або створення нових органів публічної влади. Зазначені зміни істотно впливають як на розподіл повноважень і функціональну взаємодію між органами виконавчої влади, так і на загальний баланс між гілками влади, зокрема в аспекті їх взаємної підзвітності, контролю та стримування.

Насправді ж цей процес є постійним. Нові виклики потребують нагального чіткого законодавчого врегулювання, у той час як частина попередніх проблем втрачає актуальність. При цьому кожна країна може шукати власні шляхи досягнення результату. Тому уявлення про сталу форму організації влади в країнах ліберальної демократії західного зразка є помилковими. Демократія не є сталим явищем, натомість потребує постійного оновлення та удосконалення.

До подібного висновку доходять Кельман М. С. та Мурашин О. Г. Вони вказують, що демократія – це процес, форма життя і співпраці, яка є еволюційною, а не статичною. І хоча це система, за якої люди самі керують собою, а отже можливість помилок суттєво зростає, сам демократичний процес гарантує викриття помилок, здійснення змін та перевиборів нової влади [1, с. 240].

Ткачук А. та Ткачук О. стверджують, що демократія перебуває у постійному процесі вдосконалення та розвитку, надаючи народам, які обрали цей шлях, можливість досягати значного прогресу та створювати умови для гармонійного співіснування. Тому одні проблеми, що залишаються в минулому, не означають, що не будуть з'являтися нові. Проте будь-яке питання можна вирішити демократичними способами – діалогу, пошуку компромісів на основі справедливості й урахування інтересів як більшості, так і меншості [2, с. 38–39, 98].

Натомість Талдикін О. В. вказує про неминучість еволюції демократії зважаючи на розвиток технологій, зокрема, за рахунок всеохоплюючого характеру високошвидкісної мережі інтернет та її доступності, а також розвитку нейронних комп'ютерних систем та штучного інтелекту. Це може забезпечити, на думку дослідника, реалізацію принципу народного суверенітету в глобалізованому мережевому суспільстві тих держав, що прагнуть зберегти народовладдя і удосконалити форми демократії відповідно до сучасних умов [3, с. 94].

Феномен демократії полягає у здатності адаптуватися до змін у суспільно-політичних процесах. Демократія має на меті сприяти їхньому розвитку, забезпечуючи умови для еволюції суспільства, у той час як тоталітарні та авторитарні режими, навпаки, стримують або штучно спрямовують ці процеси в іншому, вигідному для них напрямку.

Нездатність політичного режиму адаптуватися до нових викликів і потреб суспільства неминуче призводить до його стагнації, що врешті може завершитися його кризою чи повним занепадом. Ця загроза однаковою мірою стосується як демократичних, так і тоталітарних чи авторитарних режимів, які виявляють неспроможність відповісти вимогам часу. Особливістю демократії, однак, є наявність механізмів саморегуляції, що дозволяють їй швидше реагувати на виклики та помилки через інструменти громадського контролю, виборів, референдумів, та інших можливостей прямого залучення суспільства до процесу ухвалення рішень.

Одним із таких демократичних механізмів є парламентаризм, особливо в розумінні його в контексті публічного управління та адміністрування: як форми організації державної влади з провідним місцем парламенту та як форми взаємодії держави та суспільства, що реалізується шляхом застосування демократичних інститутів для залучення суспільства [4, с. 230]. Впровадження нових методів підвищення ефективності парламенту та його органів, а також пошук шляхів залучення громадян до управління державою є безперервним процесом. Причиною цього є розвиток суспільства, технологій і зростання суспільного запиту на прозорість та відкритість органів публічної влади.

Гошовська В. А. вказує, що розвиток парламентаризму як масштабне інтелектуальне завдання держави та суспільства зумовлене такими передумовами: наявністю демократичного суспільства, що дає змогу кожному відчувати свою неповторність; сприйняттям демократії як дій професійно підготовлених, освічених, моральних особистостей, а отже наявністю потреби постійного професійного розвитку та безперервної освіти; обов'язковістю у демократичній системі функціонування владних інститутів парламентського простору діяльності, необхідних для виконання партіями репрезентативної функції; становленням професійного парламенту – процесу, що потребує неухильного підвищення рівня культури парламентаризму [5, с. 18–19].

Одним із прикладів, які підтверджують адаптивність системи управління до суспільних викликів, є ТСК. Це спеціалізовані органи парламентського контролю, що створюються на обмежений час для вивчення обставин і фактів, які мають суттєвий вплив на громадян або викликають значний суспільний інтерес [4, с. 232]. Використання ТСК як елементу парламентського контролю є звичною практикою для України і згадується ще у Конституції Української РСР (редакція від 30 січня 1937 року), де Верховній Раді було надано право створювати такі органи для розгляду будь-яких питань, які вона визнавала необхідними [6]. Попри те, що ефективність роботи ТСК в Україні часто стає предметом дискусій, цей механізм залишається одним з найбільш поширених елементів національного парламентського контролю.

Для удосконалення роботи ТСК доцільно розглянути загальні тенденції змін його правового регулювання в країнах розвиненої демократії – членів ЄС. Це країни, які мають сталу політичну культуру, ефективні державні інституції, розвинене законодавче регулювання та усталені правові традиції. Перелік цих країн можна визначити на основі Індексу демократії (Democracy Index). Методологія зазначеного індексу ґрунтується на п'яти ключових складових, які комплексно відображають рівень демократичного розвитку: виборчий процес і плюралізм, функціонування уряду, політична участь громадян, політична культура та рівень дотримання громадянських свобод. Відповідно до даних Індексу демократії за 2024 рік, із двадцяти семи країн-членів Європейського Союзу до категорії розвинених демократій віднесено тринадцять з них, а саме: Австрію, Грецію, Данію, Естонію, Ірландію, Іспанію, Люксембург, Нідерланди, Німеччину, Португалію, Фінляндію, Чехію та Швецію [7, с. 15–16].

Серед цього переліку країн доцільно зосередити увагу спершу на Фінляндії та Швеції як прикладах специфічного підходу до реалізації парламентського розслідування. У першій з них Конституція не містить згадок про окремий вид тимчасових комісій з повноваженнями проводити розслідування. Натомість Едускунта може утворювати *ad hoc* комітети для вирішення конкретного питання, зокрема задля виконання функцій, подібних до ТСК. Проте детальне правове регулювання цього явища у національному законодавстві відсутнє [8, стаття 35].

У Швеції у парламенту відсутні повноваження утворювати тимчасові органи для розслідування суспільно значущих питань. Замість цього вико-

ристовуються інші суб'єкти контролю, зокрема постійні комітети, омбудсман чи постійний конституційний комітет, який має широкі контрольні повноваження. І хоча уряд Швеції має повноваження утворювати тимчасові комісії з повноваженнями проводити розслідування (дослідження), на практиці їхні завдання обмежуються підготовкою реформ та розробкою законодавчих ініціатив [9, с. 10].

Отже, з досвіду Фінляндії та Швеції можна зробити висновок, що у відповідних правових системах ТСК або відсутні як явище, або не є врегульованими для їхнього ефективного застосування.

В інших країнах розвиненої демократії – членів ЄС практика застосування ТСК є поширеною та врегульованою. Федеральний конституційний закон Австрійської Республіки з 1930 року передбачав право Національної ради створювати слідчі комісії та зобов'язував органи державної влади надавати необхідні документи на їхній запит. Однак у січні 2015 року ці положення зазнали суттєвих змін. Було визначено, що комісія має бути створена на вимогу чверті членів нижньої палати парламенту, уточнено можливий предмет розслідування, а також розширено перелік органів, які зобов'язані співпрацювати з такими комісіями [10]. Того ж дня набув чинності спеціальний закон, який врегулював правила й процедури діяльності ТСК. Документ встановив порядок їх утворення, права та обов'язки членів, можливість залучення інших осіб до роботи комісії, процедури отримання й оцінки доказів, підготовки звітів, а також передбачив відповідальність за невиконання встановлених обов'язків [11].

У Данії інститут ТСК існує щонайменше з 1953 року, але тривалий час залишався невикористаним на практиці [9, с. 10]. Лише у 1999 році повноваження створювати такі комісії отримав міністр юстиції, який міг ініціювати публічні розслідування як за власною ініціативою, так і за запитом парламенту. Проте ситуація змінилась у 2021 році, коли з метою підвищення ефективності парламентського контролю Фолькетинг запровадив власний порядок реалізації положень Конституції. Сьогодні в Данії діють дві окремі процедури створення ТСК – одна ініціюється міністром юстиції, інша – парламентом. Обидві процедури мають свої особливості, зокрема щодо порядку формування комісій, чисельності, вимог до їхнього складу і підготовки звітів за результатами розслідувань [12].

В Естонії чинний наразі Регламент парламенту затверджений у 2003 році. У відповідності до його

положень, парламент Естонії – Рійгікогу – наділений повноваженнями щодо створення слідчих комісій, які уповноважуються на розслідування обставин, що становлять суспільний інтерес. Незважаючи на те, що Регламент має відносно незначний за тривалістю термін дії, у 2019 році до нього було внесено зміни. Так, на законодавчому рівні було уточнено, що у рішенні Рійгікогу про утворення ТСК обов'язково має бути визначений принцип формування її персонального складу. Тобто залежно від обставин парламент може вибрати підхід до формування ТСК, зокрема методи рівного чи пропорційного представництва, наявності заступників членів комісії тощо [13, стаття 20].

В Ірландії у 2011 році була спроба внести зміни до Конституції і наділити національний парламент – Ерахтас – повноваженням проводити розслідування з будь-якого питання [14]. З метою реалізації цієї ініціативи був проведений загальнонаціональний референдум. Проте запропоновані зміни не отримали необхідної підтримки з боку громадян, внаслідок чого відповідні поправки до Конституції не були схвалені [15, с. 82]. Хоча зміни в Основний Закон не були внесені, парламент Ірландії у 2013 році ухвалив спеціальний закон щодо парламентського розслідування. Наразі обидві палати можуть утворювати слідчі комісії і проводити розслідування, хоч і з обмеженого кола питань [16].

Натомість Конституція Іспанії передбачає право обох палат створювати слідчі комісії як спільно, так і окремо принаймні з 1978 року. Також Основний Закон визначає, що висновки таких комісій можуть бути передані в прокуратуру для вжиття відповідних заходів [17, стаття 76]. Положення Регламенту Сенату, яким деталізовано норми Конституції, зокрема щодо мінімально необхідної кількості сенаторів для ініціювання такого питання, принципів формування слідчих комісій, були ухвалені у 1994 році [18, статті 59–60]. Подібні норми містяться і в Регламенті Конгресу Депутатів, який був ухвалений у 1982 році [19, статті 51–52].

Конституція Люксембургу передбачала право парламенту проводити розслідування принаймні з 1919 року. Проте у липні 2023 року парламентарі переглянули положення Основного Закону щодо правосуддя, організації держави, прав та свобод, а також парламенту, закінчивши п'ятнадцятирічний процес обговорення та напрацювання змін. І хоча медіа зосередились на змінах щодо впровадження процедури законодавчої

ініціативи громадян та закріплення нових основоположних прав та свобод, в контексті цього дослідження важливим є інше [20].

У новому тексті Конституції парламентська опозиція отримала можливість утворення слідчих комісій без залучення депутатів з більшості. Для цього достатньо отримати підтримку третини парламентарів [21, стаття 81]. Відповідні зміни напрацьовувались й у профільний закон щодо парламентського розслідування, зокрема щодо тривалості діяльності комісії, звітування та отримання даних під час розслідування [22].

Конституція Королівства Нідерланди закріплює право обох палат парламенту (Палати представників та Сенату) здійснювати розслідування як спільно, так і окремо одна від одної, принаймні з 1887 року [23, стаття 70]. Однак упродовж тривалого періоду реалізація цього інституту була неефективною через недостатність повноважень слідчих комісій, проблеми із залученням свідків та труднощі отримання від них необхідних свідчень.

Для подолання цих проблем у 2005–2008 роках була розроблена нова редакція закону про парламентські розслідування, яку затвердили обидві палати парламенту. Цей нормативно-правовий акт суттєво розширив можливості слідчих комісій, закріпивши їхнє право вимагати письмову інформацію, проводити фізичні огляди місць і приміщень, а також примусово залучати свідків шляхом накладення штрафів у разі відмови від співпраці. Важливо зазначити, що з моменту ухвалення закону в його редакцію було внесено п'ятнадцять змін протягом 2008–2024 років [24, 25].

У Німеччині конституційне право на утворення ТСК передбачено з 1949 року [26, стаття 44]. У 2001 році Бундестаг ухвалив єдиний кодифікований закон щодо діяльності ТСК, який розширив повноваження слідчих комісій, зокрема в частині збору доказів. Закон закріпив обов'язок свідків і органів державної влади надавати необхідну інформацію, документи або свідчення. У випадках відмови свідків співпрацювати комісії отримали право застосовувати примусові заходи, такі як штрафи [27].

Закон Португальської Республіки, що регулює питання парламентських розслідувань, був ухвалений у 1993 році. Проте в 2019 році він зазнав змін, зокрема щодо формування списку осіб, яких необхідно викликати для надання свідчень, запобігання конфлікту інтересів у членів ТСК, гарантії участі всіх членів комісії під час засідання, порядку визначення доповідачів, залучення свід-

чень від найвищих посадових осіб у державі, а також удосконалення вимог до звіту за наслідками розслідування [28].

Питання діяльності ТСК у Чехії врегульовано на конституційному рівні ще з 1992 року. Конституція дозволяє парламенту створювати такі комісії для розслідування питань, що мають суспільне значення. Водночас сам Основний Закон не визначає детальних процедур, а делегує це завдання окремому закону [29, стаття 30]. Процедура створення та діяльності слідчих комітетів більш детально описана в Регламенті Палати депутатів, ухваленому у 1995 році. У ньому визначені повноваження ТСК, порядок роботи тощо [30, стаття 48]. У 2005 році до законодавства були внесені зміни, спрямовані на посилення відкритості та прозорості в роботі ТСК. Якщо раніше їхні засідання були закритими, то після змін було встановлено, що такі засідання повинні бути відкритими для громадськості. Крім того, протоколи засідань і зібрані матеріали стали загальнодоступними. Також було передбачено можливість залучення експертів до закритої частини засідань, якщо така необхідність виникає в процесі роботи комісії [31].

Отже, більшість країн розвинутої демократії – членів ЄС протягом останніх років внесли зміни, направлені не лише на збільшення ефективності ТСК як суб'єктів парламентського контролю, але й також на спрощення ініціювання такого питання, а часто – ухвалення, голосами опозиції без залучення голосів більшості.

На відміну від інших країн, у Греції спостерігається тенденція до ускладнення процедури створення ТСК. У 2019 році до Конституції було внесено зміни, які обмежили кількість таких комісій, що можуть утворюватися протягом одного скликання парламенту. Тепер вони можуть створюватися не більше двох разів за ініціативою десяти депутатів, якщо таке рішення підтримають дві п'ятих від загального складу парламенту. Крім того, загальна процедура також стала складнішою. Щоб створити слідчу комісію, ініціативу має висунути одна п'ята депутатів, а підтримати її повинні не лише більшість присутніх, а й щонайменше дві п'ятих від конституційного складу парламенту. У підсумку, нові правила суттєво ускладнили створення парламентських слідчих комісій. До змін дві п'ятих депутатів могли створювати необмежену кількість таких комісій. Однак тепер парламентська більшість може фактично заблокувати утворення будь-яких додаткових комісій після перших двох [32, стаття 68].

Висновки. Проведений аналіз наукових досліджень та законодавчого регулювання ТСК у країнах розвинутої демократії – членів ЄС засвідчує незмінну актуальність цього інституту як у дослідницькому, так і в прикладному вимірах. Ця тема актуальна також і для України, яка перебуває в процесі активного реформування системи публічного управління. Вивчення тенденцій правового регулювання ТСК може слугувати цінним джерелом для формування ефективних змін у національному законодавстві.

Самі ж тенденції є різними. По-перше, частина країн або не містить такого явища як ТСК, або не використовує його. Цей досвід підтверджує важливість контексту та національної специфіки механізмів парламентського контролю. Відсутність у національному законодавстві інституту ТСК як окремого структурного елементу парламентського контролю не обов'язково свідчить про зниження рівня ефективності здійснення контрольних повноважень парламенту за наявності інших суб'єктів парламентського контролю. Таким чином, практика зазначених держав демонструє гнучкість моделей парламентаризму, в межах яких вибір конкретних елементів контролю залежить від національних потреб та історично сформованих механізмів взаємодії між законодавчою та виконавчою гілками влади.

По-друге, абсолютна більшість країн розвинутої демократії – членів ЄС не лише активно використовує ТСК як суб'єкт парламентського контролю, але й упродовж останніх років здійснила конституційне або законодавче оновлення нормативної бази, що регламентує діяльність таких комісій. Зазначені зміни, як правило, орієнтовані на підвищення ефективності діяльності ТСК, забезпечення прозорості їхньої роботи та посилення ролі опозиційних сил у контролі за діяльністю виконавчої влади.

По-третє, щонайменше одна держава в останні роки здійснила зміну правового регулювання, спрямовану на обмеження можливостей опозиції щодо ініціювання парламентських розслідувань. Такий підхід може розглядатися як спроба запобігти зловживанням контрольними механізмами з боку опозиційних фракцій. Водночас, нове регулювання створює умови, за яких парламентська більшість здатна блокувати більшість ініціатив опозиції, що потенційно може знизити ефективність демократичного контролю за виконавчою владою.

Узагальнюючи, зазначені тенденції свідчать про постійний розвиток інституту ТСК у державах із розвинутою демократією та про його значний потенціал для адаптації в українській правовій системі.

Список літератури:

1. Кельман М. С., Мурашин О. Г. Загальна теорія держави та права : підручник. Київ : Кондор, 2005. 609 с.
2. Ткачук А., Ткачук О. Що таке демократія? Знати, розуміти, застосовувати : посібник для молоді і не тільки. Київ : Юстон, 2020. 96 с.
3. Талдикін О. В. Е-демократія: основні етапи розвитку. *Актуальні проблеми державотворення, правотворення та правозастосування* : матеріали Всеукр. наук.-практ. семінару (м. Дніпро, 9 груд. 2022 р.). Дніпро : ДДУВС, 2023. С. 92–93.
4. Савичук О. О. Теоретичні засади діяльності тимчасових слідчих комісій як суб'єктів парламентського контролю. *Право та державне управління*. 2024. № 4. С. 227–234.
5. Парламентаризм: підручник / В. А. Гошовська та ін. Київ: НАДУ, 2016. 672 с.
6. Конституція (Основний Закон) Української Радянської Соціалістичної Республіки: Конституція від 30.01.1937 / Президія Надзвичайного XIV З'їзду Рад Української Радянської Соціалістичної Республіки. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/001_001/ed19370130#Text (дата звернення: 29.04.2025).
7. What's wrong with representative democracy? Democracy Index 2024. The Economist Intelligence Unit Limited, 2025. 97 p. URL: <https://bit.ly/4jIfGEg> (дата звернення: 29.04.2025).
- 8 The Constitution of Finland, 11 June 1999 (731/1999, amendments up to 817/2018 included). Finlex. URL: <https://bit.ly/4454wVQ> (дата звернення: 29.04.2025).
9. Pavy E. Committees of Inquiry in National Parliaments: Comparative Survey. Brussels: European Parliament, 2020. 112 p. URL: <https://bit.ly/3XLKHPF> (дата звернення: 29.04.2025).
10. Bundes-Verfassungsgesetz. Art. 53. Jusline Österreich. URL: <https://www.jusline.at/gesetz/b-vg/paragraph/artikel53> (дата звернення: 29.04.2025).
11. Verfahrensordnung für parlamentarische Untersuchungsausschüsse, 11.12.2014. Parlament Österreich. URL: <https://bit.ly/4hAs6xa> (дата звернення: 29.04.2025).
12. Bekendtgørelse af lov om undersøgelseskommissioner og granskningskommissioner, 2021/1146. Retsinformation. URL: <https://www.retsinformation.dk/eli/lta/2021/1146> (дата звернення: 29.04.2025).

13. Riigikogu kodu- ja töökorra seadus: 11.02.2003. Riigi Teataja. URL: <https://www.riigiteataja.ee/akt/12850761?leiaKehtiv> (дата звернення: 29.04.2025).
14. Thirtieth Amendment of the Constitution (Houses of the Oireachtas Inquiries) Bill, 2011 / Houses of the Oireachtas. URL: <http://bit.ly/3CCAehx> (дата звернення: 29.04.2025).
15. Referendum Results 1937–2015. Dublin : Department of the Environment, Community and Local Government, 2016. 112 p.
16. Houses of the Oireachtas (Inquiries, Privileges and Procedures) Act 2013: No. 33 of 2013. Irish Statute Book. URL: <https://www.irishstatutebook.ie/eli/2013/act/33> (дата звернення: 29.04.2025).
17. Constitución Española del día 06.12.1978. Senado de España. URL: <https://www.senado.es/web/conocersenado/normas/constitucion/detalleconstitucioncompleta/index.html> (дата звернення: 29.04.2025).
18. Texto refundido del Reglamento del Senado aprobado por la Mesa del Senado, oída la Junta de Portavoces, en su reunión del día 3 de mayo de 1994. Boletín Oficial del Estado. URL: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1994-10830> (дата звернення: 29.04.2025).
19. Reglamento del Congreso del día 10.02.1982. Congreso de los Diputados de España. URL: <https://www.congreso.es/es/cem/reglam> (дата звернення: 29.04.2025).
20. Unpacking Luxembourg's New 2023 Constitution. LuxCitizenship, 27.07.2023. URL: <https://bit.ly/40уccw9> (дата звернення: 29.04.2025).
21. Constitution du Grand-Duché de Luxembourg du 17 octobre 1868 (version consolidée à la date du 01.07.2023). Legilux. URL: <https://bit.ly/3EhiXv2> (дата звернення: 29.04.2025).
22. Loi du 27 février 2011 sur les enquêtes parlementaires (version consolidée à la date du 03.07.2023). Legilux URL: <https://legilux.public.lu/eli/etat/leg/loi/2011/02/27/n3/consolide/20230703> (дата звернення: 29.04.2025).
23. Grondwet voor het Koninkrijk der Nederlanden. Overheid, 22.02.2023. URL: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0001840/2023-02-22> (дата звернення: 29.04.2025).
24. Vernieuwing Wet op de Parlementaire Enquête 2004–2008. Parlement.com. URL: https://www.parlement.com/id/vh8lnhrsd1rg/vernieuwing_wet_op_de_parlementaire (дата звернення: 29.04.2025).
25. Wet op de parlementaire enquête. Overheid.nl, 01.05.2022. URL: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0023825/2022-05-01> (дата звернення: 29.04.2025).
26. Basic Law for the Federal Republic of Germany. Gesetze im Internet. URL: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_gg/englisch_gg.html (дата звернення: 29.04.2025).
27. Parlamentarisches Untersuchungsausschussgesetz (PUAG). Gesetze im Internet. URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/puag/BJNR114210001.html> (дата звернення: 29.04.2025).
28. Lei n.º 5/93 de 1 de Março. Diário da República. URL: <https://diariodarepublica.pt/dr/legislacao-consolidada/lei/1993-122151049> (дата звернення: 29.04.2025).
29. Ústava České republiky: 16.12.1992 no. 1/1993 Sb. URL: <https://www.psp.cz/docs/laws/constitution.html> (дата звернення: 29.04.2025).
30. Zákon č. 90/1995 Sb., o jednacím řádu Poslanecké sněmovny. Parlament České republiky. URL: <https://www.psp.cz/docs/laws/1995/90.html> (дата звернення: 29.04.2025).
31. Zákon č. 167/2005 Sb., o předávání informací bezpečnostním složkám. eSbírka. URL: <https://www.e-sbirka.cz/sb/2005/167?zalozka=text> (дата звернення: 29.04.2025).
32. The Constitution of Greece, 2008. Hellenic Parliament. URL: <https://bit.ly/4jtZk2Z> (дата звернення: 29.04.2025).

Savychuk O.O., Melnychuk L.M. TRENDS IN THE EVOLUTION OF TEMPORARY INVESTIGATIVE COMMISSIONS AS ENTITIES OF PARLIAMENTARY OVERSIGHT IN THE EUROPEAN UNION MEMBER STATES

This article analyses current trends in the institutional development of temporary investigative committees (hereinafter referred to as TICs) as parliamentary oversight bodies in the countries of advanced democracy of the European Union. These states are typically characterized by a high level of political culture, effective public institutions, well-developed legislative regulation, and stable legal traditions, particularly in relation to parliamentarism. In such countries, parliaments perform not only legislative functions but also exercise control over the executive branch, thereby enhancing transparency, efficiency, and accountability in governance.

The study of the experience of these countries is of particular importance for Ukraine, which is currently undergoing active reforms in the sphere of public administration and aspires to implement the principles of good governance and the rule of law.

Special attention should be paid to the institutional capacity of EU member state parliaments to conduct investigations. Entities similar to TICs represent one of the key «hard» mechanisms of parliamentary oversight, whereby the highest representative body investigates matters of significant public interest. In most cases, such investigations concern the activities of the government, ministries, and other executive authorities. This mechanism enables parliaments to respond promptly and effectively to legal violations, including instances of corruption, abuse of power, and inefficient use of public funds.

For Ukraine, the experience of in the countries of advanced democracy of the European Union may provide a solid foundation for developing its own legislative reforms aimed at introducing best practices in democratic governance. Therefore, it is reasonable to examine the general trends in the development and adaptation of TICs as a parliamentary oversight tool in response to modern challenges in European states. Studying the practices and trends in the evolution of TICs in European countries will help identify effective governance models, avoid mistakes characteristic of transitional democracies, adopt context-sensitive foreign experience, and accelerate the development of national democratic institutions.

Key words: *temporary investigative committee, parliament, parliamentarism, parliamentary oversight, parliamentary investigation, democracy, executive branch, society.*